

О. М. Трач,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права

УДК 347.956:347.919.3

ПРАВО АПЕЛЯЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ СУДОВОГО НАКАЗУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ЗДІЙСНЕННЯ

Розкрито окремі теоретичні та практичні проблеми здійснення права апеляційного оскарження судового наказу. Приділено увагу здійсненню права апеляційного оскарження особами, які не брали участі у справі. Обґрунтовано необхідність встановлення спеціальних строків апеляційного оскарження судового наказу, потребу удосконалення процедури їх поновлення. Встановлено потребу належного правового регулювання права на оскарження судового наказу з дня отримання його копії.

Ключові слова: судовий наказ, апеляційне провадження, право апеляційного оскарження, здійснення права апеляційного оскарження.

Законом України “Про судоустрій і статус суддів” [1] до складу об’єктів апеляційного оскарження включено судовий наказ. Віднесенням судового наказу до об’єктів оскарження було розширено способи його перевірки. Проте перегляду цього процесуального акта у главі 1 розділу V “Апеляційне провадження” ЦПК України [2] присвячено лише дві статті, які регламентують повноваження суду апеляційної інстанції та підстави їх застосування (ст. 307, 309¹). У Постанові Пленуму Верховного Суду України № 12 від 24 жовтня 2008 р. “Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку” взагалі відсутні положення щодо перегляду судового наказу [3].

Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 14 від 23 грудня 2011 р. “Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного провадження” визначає, що, враховуючи те, що судовий наказ є особливою формою судового рішення, він може бути оскаржений в апеляційному порядку за правилами оскарження рішення суду [4]. Проте вказані положення, на нашу думку, суперечать ЦПК України, оскільки в них ототожнюються дві різні за своїм змістом правові категорії — “судове рішення” та “рішення суду”.

Отже, визначаючи судовий наказ самостійною та особливою формою судового рішення, а не рішенням суду, законодавець не приділяє уваги праву апеляційного оскарження судового наказу, особливостям його здійснення. Правове регулювання вказаних питань фактично відсутнє. Не знайшли вони комплексного дослідження й у науковій літературі. Певні аспекти здійснення права апеляційного оскарження судового наказу, процедури перегляду судового наказу в порядку апеляційного провадження висвітлювались В. І. Бобриком [5], К. В. Гусаровим [6].

Відсутність належної правової регламентації права апеляційного оскарження судового наказу та особливостей його здійснення, недостатня їх дослідженість в умовах оновленого процесуального законодавства можуть спричинити виникнення перешкод у реалізації цього права, його обмеження та, як наслідок, недосягнення мети і завдань цивільного судочинства, не виправлення, а допущення судових помилок.

Вищенаведене обумовлює потребу дослідження права апеляційного оскарження судового наказу та особливостей його здійснення в порядку цивільного судочинства. Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: з'ясування обсягу реалізації права апеляційного оскарження судового наказу; визначення складу суб'єктів, наділених цим правом, строків його реалізації та порядку їх обчислення; розробка пропозицій щодо удосконалення цивільного процесуального законодавства, усунення неповноти регламентації права апеляційного оскарження судового наказу.

Законодавець, визначивши судовий наказ самостійним об'єктом перегляду, що впливає із змісту ст.ст. 105¹, 307, 309¹ ЦПК України, та особливою формою судових рішень, не вказує на нього у ст. 292 ЦПК України, в якій зазначаються такі об'єкти оскарження, як рішення та ухвала.

Право апеляційного оскарження може бути реалізовано щодо зміненого судом першої інстанції судового наказу, судового наказу, щодо якого суд прийняв ухвалу про залишення заяви про його скасування без задоволення. Очевидно, що судовий наказ може бути оскаржений як повністю, так і частково. Об'єктом перегляду, на нашу думку, може виступати резолютивна частина судового наказу, зокрема щодо порядку та способу його виконання. Вважаємо, що наведені твердження спростовують висловлену в науковій літературі позицію щодо недоцільності наділення стягувача правом апеляційного оскарження судового наказу, щодо якого суд прийняв ухвалу про залишення заяви про його скасування без задоволення. В. І. Бобрик зазначає, що в такому разі вимога стягувача повністю задоволена судом першої інстанції, і у нього не повинно бути претензій до відповідного судового наказу [5, с. 188–189]. Крім наведених вище аргументів, такі, на нашу думку, можуть виникати й щодо обставин, встановлених судом першої інстанції при перегляді судового наказу та які матимуть преюдиційний характер для осіб, які беруть участь у справі, в тому числі й для стягувача. Вважаємо, що вони можуть бути встановлені судом першої інстанції при перегляді судового наказу, оскільки ЦПК України, встановлюючи необхідність розгляду заяви про скасування судового наказу в судовому засіданні, не визначає особливостей перегляду цього різновиду судових рішень із урахуванням специфіки наказного провадження. Хоча на таку вказується у постанові Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ “Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного провадження”, проте, на нашу думку, із норм ЦПК України слідує, що процедура перегляду судового наказу є фактично “класичним” цивільним процесом.

Стягувач не може бути обмежений у здійсненні права апеляційного оскарження судового наказу, щодо якого суд прийняв ухвалу про залишення заяви про його скасування без задоволення а, також у зв'язку з віднесенням у Конституції України апеляційного оскарження до основних засад судочинства (п. 8 ст. 129). Внесення запропонованих у науковій літературі змін до цивільного процесуального законодавства порушуватиме принцип рівності учасників цивільного процесу.

Слід зазначити, що ЦПК України не містить належного правового регулювання здійснення права апеляційного оскарження особами, які не брали участі у справі, що розглядалась у порядку наказного провадження, якщо суд вирішив питання про їх права та обов'язки. Відповідно до ч. 9 ст. 105¹ ЦПК України його здійснення обумовлюється переглядом судового наказу судом першої інстанції, тобто розглядом ним заяви про його скасування, оскільки якщо така процедура не провадилась, то вказаний процесуальний документ набиратиме законної сили й не виступатиме об'єктом апеляційного оскарження. Разом з тим, у науковій літературі стверджується, що вказані суб'єкти мають право оскаржити будь-який судовий наказ, незалежно від того, чи розглядалась судом першої інстанції заява про його скасування. На думку В. І. Бобрика, позбавлення права апеляційного оскарження вказаних суб'єктів порушуватиме їх право на судовий захист (ст. 55 Конституції України), право на ефективний засіб юридичного захисту (ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод) [5, с. 189].

Погоджуючись із необхідністю вдосконалення правового регулювання здійснення права апеляційного оскарження особами, які не брали участі у справі, що розглядалась у порядку наказного провадження, якщо суд вирішив питання про їх права та обов'язки, вважаємо за необхідне на законодавчому рівні закріпити їх право на подання до суду першої інстанції заяви про скасування судового наказу. Це сприятиме оперативності захисту їх прав, оскільки вони не будуть вимушені очікувати результати перегляду судового наказу судом першої інстанції, що ініціювався іншими суб'єктами, а зможуть самі брати участь у ньому. Крім того, наділення вказаних суб'єктів лише правом апеляційного оскарження позбавить вказаних суб'єктів права на судовий захист у суді першої інстанції, в той час як судовий наказ не належить до об'єктів касаційного перегляду. Тобто їхні вимоги будуть виступати предметом розгляду лише однієї судової ланки. На нашу думку, закріплення процедури перегляду судового наказу судом першої та апеляційної інстанцій за ініціативи осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їх права та обов'язки, виступатиме оперативним та ефективним механізмом захисту їх прав.

У зв'язку з цим, враховуючи положення чинного ЦПК України, ст. 292 потребує внесення відповідних змін та доповнення новою частиною такого змісту: “Боржник, стягувач та інші особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їх права та обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку змінений судом першої інстанції судовий наказ чи судовий наказ, щодо якого суд першої інстанції постановив ухвалу про залишення заяви про його скасування без задоволення, повністю або частково”. Проте, як нами зазначалось у попередніх публікаціях, ми поділяємо точку зору щодо скасування обумовленості здійснення стягувачем права на апеляційне оскарження реалізацією боржником права на подання заяви про скасування судового наказу судом першої інстанції.

Потребують також впорядкування положення ст. 293 ЦПК України, яка іменується “Ухвали, на які можуть бути подані скарги окремо від рішення”, однак у якій зазначаються й ухвали, постановлені в наказному провадженні й які можуть виступати об'єктом самостійного оскарження окремо від судового наказу. Вважаємо за необхідне на законодавчому рівні встановити вичерпний перелік таких ухвал.

Однією із передумов здійснення права апеляційного оскарження є дотримання строків його реалізації. Проте в ЦПК України відсутні норми, які регламентують строки апеляційного оскарження судового наказу, в той час як він виступає самостійною формою судових рішень (ст. 95, 208) та самостійним об'єктом оскарження (ст. 307, 309¹). Не містить посилання на темпоральні межі здійснення права оскарження судового наказу Постанова Пленуму Верховного Суду України № 12 від 24 жовтня 2008 р. “Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку”. Положення Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 14 від 23 грудня 2011 р. “Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного провадження” про те, що він може бути оскаржений в апеляційному порядку за правилами оскарження рішення суду”, не відповідають нормам ЦПК України.

У зв'язку з характером вимог, що розглядаються в порядку цього виду цивільного судочинства, переглядом судового наказу судом першої інстанції, вважаємо, що строки апеляційного оскарження цього процесуального документа повинні бути скороченими порівняно зі строками подання апеляційної скарги на рішення суду та більш тривалими щодо строків оскарження ухвал. З вищенаведеного випливає необхідність внесення відповідних змін до ст. 294 ЦПК України шляхом доповнення її окремою частиною щодо строків оскарження судового наказу.

Слід зазначити, що Законом України “Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку здійснення судочинства” від 20 грудня 2011 р. [7] були внесені зміни до ЦПК України, зокрема щодо процедури поновлення

строків оскарження, відповідно до яких суд апеляційної інстанції наділений повноваженням постановляти ухвалу про залишення апеляційної скарги без руху у разі, якщо вона подана після закінчення строків оскарження й особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення строку, або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані неповажними (ст. 297 ЦПК України). До внесення відповідних змін у разі відсутності письмового клопотання особи, яка зверталась з апеляційною скаргою про поновлення строку оскарження, суд апеляційної інстанції повинен був постановляти ухвалу про залишення апеляційної скарги без розгляду, що не позбавляло права повторного звернення до суду.

Необхідність постановлення судом апеляційної інстанції ухвали про залишення скарги без руху, на нашу думку, зумовлена необхідністю процесуальної економії, а також й тим, що апеляційні суди подекуди помилково роблять висновки про пропуск строку апеляційного оскарження у зв'язку з допущенням помилок при його обчисленні, не враховують того, що суб'єкти, наділені правом апеляційного оскарження, не могли тривалий час ознайомитись та отримати повний текст рішення з вини працівників суду.

Проте не зважаючи на удосконалення правового регулювання процедури поновлення строків апеляційного оскарження, вона, на нашу думку, не позбавлена недоліків. Зокрема вважаємо не виправданим залишення скарги на судові рішення, в тому числі й судовий наказ, без руху в разі, якщо підстави для поновлення строків визнані судом апеляційної інстанції неповажними, оскільки особа вже зверталась до суду з відповідним клопотанням про поновлення строку й наводила причини його пропуску. Й у разі ненаведення таких у подальшому та відсутності у провадженні інших апеляційних скарг по конкретній справі ухвала про залишення апеляційної скарги без руху буде фактично виступати перешкодою до набрання судовим наказом законної сили.

З положень ч. 3 ст. 297 ЦПК України випливає, що про поновлення строків оскарження повинна бути подана заява. Вважаємо, що заява про поновлення строків може міститися в апеляційній скарзі або може бути оформлена як окремий процесуальний документ.

Вагоме значення в здійсненні права оскарження посідає обчислення процесуальних строків. Ст. 294 ЦПК України встановлює два способи визначення початку перебігу строку апеляційного оскарження (що застосовуються за наявності певних умов): з дня проголошення відповідного судового рішення (рішення, ухвали), що виступає об'єктом оскарження (якщо особи, які беруть участь у справі, були присутні в судовому засіданні під час його проголошення), та з дня отримання його копії (відповідно — якщо такі були відсутні під час його проголошення). Очевидно, відповідно до п. 22 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 14 від 23 грудня 2011 р. “Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного провадження” вищенаведені положення застосовуються й щодо обчислення початку перебігу строку апеляційного оскарження судового наказу. Разом з тим обов'язок суду першої інстанції проголосити судовий наказ, виданий за результатами розгляду заяви про його скасування та застосування повноважень щодо його зміни, не знайшов правової регламентації у розділі II “Наказне провадження”. Хоча зі змісту ч. 6 ст. 105¹ ЦПК України, в якій вказується на розгляд заяви про скасування судового наказу в судовому засіданні, випливає необхідність його встановлення, внесення змін до вказаної норми ЦПК України.

ЦПК України, вищенаведені постанови Пленуму Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ не визначають початок перебігу строку оскарження судового наказу у разі залишення судом першої інстанції заяви про його скасування без задоволення. З комплексного аналізу норм ЦПК України слідує, що такий починає спливати з наступного дня після проголошення ухвали, оскільки судовий наказ проголошуватись не буде у судовому засіданні.

Потребує належного правового регулювання право на оскарження судового наказу з дня отримання його копії (у разі відсутності осіб, які беруть участь у справі, під час його проголошення). Розділ II ЦПК України містить лише дві норми, в яких згадується про надіслання судового наказу певним суб'єктам процесу. Так, у ст. 103 ЦПК України вказується про надіслання його стягувачу судового наказу після набрання ним законної сили. Ст. 104 ЦПК України визначає право боржника на отримання копії судового наказу не пізніше наступного дня після його видачі для реалізації ним права на подання заяви про його скасування. Як у першому, так і в другому випадках надіслання копій вказаного процесуального документа не пов'язано із здійсненням права апеляційного оскарження. Інші норми, які регламентували б право на одержання копії судового наказу, відсутні. Ефективність здійснення цього права й з наступного дня після проголошення судового наказу також пов'язана із безпосереднім ознайомленням із змістом вказаного процесуального документа. Отже, визначивши судовий наказ об'єктом апеляційного оскарження, законодавець не встановив належних гарантій реалізації зазначеного права.

З вищенаведеного випливає необхідність внесення доповнень до ст. 27 ЦПК України вказівкою на право одержання копії судового наказу, доповнення ЦПК України новою статтею 105² "Видача або направлення копій судового наказу, ухвал, постановлених за результатами розгляду заяв про скасування судового наказу особам, які беруть участь у справі".

Слід зазначити, що на судовий наказ як самостійний об'єкт оскарження відсутня вказівка й у ст. 295 ЦПК України, що визначає вимоги до апеляційної скарги. Це, у свою чергу, породило низку дискусій щодо наявності (відсутності) права в осіб, які беруть участь у справі, що реалізує право апеляційного оскарження судового наказу на подання нових доказів. Виникає питання: чи законодавець умисно не вказав у цій статті на судовий наказ, чим позбав цих суб'єктів вказаного права й зберіг засади спрощеності, притаманні наказному провадженню, чи це є технічний недолік нормотворчого процесу? На нашу думку, відсутність чіткої заборони подання нових доказів дає можливість стверджувати про можливість застосування аналогії та наділення вказаних суб'єктів таким правом за умов, визначених ЦПК України. Однак особа повинна обґрунтувати в скарзі неможливість їх подання до суду першої інстанції, що здійснював розгляд заяви про скасування судового наказу. В апеляційній скарзі на судовий наказ особи, які беруть участь у справі, вправі посилатись на усі види доказів.

Отже, належна правова регламентація права апеляційного оскарження судового наказу виступатиме надійною гарантією його здійснення особами, які беруть участь у справі, запорукою звернення до виконання законних, обґрунтованих судових рішень апеляційних судів.

Проведене дослідження спонукає до розгляду процедури перегляду судового наказу в апеляційному провадженні, її правових наслідків, що повинно скласти предмет подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI [Текст] // ОВУ. — 2010. — № 55/1. — Ст. 1900.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV [Текст] // ОВУ. — 2004. — № 16. — Ст. 1088.
3. Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку : постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2008 р. № 18 [Текст] // Вісник Верховного Суду України. — 2008. — № 11 (99). — С. 7-15.
4. Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного провадження : постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23.12.2011 р. № 14 [Електронний ресурс] Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. — URL : http://sc.gov.ua/ua/postanovi_

za_2011_rik/postanova_vid_23122011_roku_№_14_pro_praktiku_rozgljadu_sudami_zajav_u_porjadku_nakaznogo_provadzhen.html.

5. Наказне провадження в цивільному процесі [Текст] : монограф. / за заг. ред. В. І. Бобрика. — К. : Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва НАПрН України, 2011. — 203 с.
6. Гусаров, К. В. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядках [Текст] : монограф. / К. В. Гусаров. — Х. : Право, 2010. — 352 с.
7. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку здійснення судочинства : Закон України від 20.12.2011 р. № 4176-VI [Текст] // ОВУ. — 2012. — № 4. — Ст. 117.

*Рекомендовано до друку кафедрою цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права
(протокол № 12 від 17 квітня 2013 року)*

Надійшла до редакції 01.06.2013

Трач О. М. Право апелляционного обжалования судебного приказа и особенности его осуществления

Раскрыто отдельные теоретические и практические проблемы осуществления права апелляционного обжалования судебного приказа. Уделено внимание осуществлению права апелляционного обжалования лицами, которые не принимали участие в деле. Обоснована необходимость установления специальных сроков апелляционного обжалования судебного приказа, потребность усовершенствования процедуры их возобновление. Установлена необходимость надлежащего правового регулирования права на обжалование судебного приказа со дня получения его копии.

Ключевые слова: *судебный приказ, апелляционное производство, право апелляционного обжалования, осуществление права апелляционного обжалования.*

Trach, O. M. The Right of Appeal against the Court Writ and Peculiarities of its Implementation

The work discloses particular theoretical and practical problems of right of appeal implementation against the court writ. Special attention is paid to the right of appeal exercised by the persons not involved in the case. Also are substantiated the necessities of fixing the special terms of appeal against the court writ as well as the requirement for improving their renewal procedure. Further to abovementioned the article shows the need for due legal regulation of appeal procedure against the court writ upon the date of its copy receipt.

Keywords: *court writ, appeal proceedings, the right of appeal, implementation of the right of appeal.*

